

DIN OCUPAȚIILE ȘI MEȘTEȘUGURILE ZONEI ZĂRANDULUI

Dorina Chiriac

Lucrarea de față este rodul cercetărilor efectuate pe teren în cadrul taberei etnologice organizate de către Complexul Muzeal Arad în Depresiunea Zărandului, pe raza comunelor Gurahonț și Brazii.

Ea tratează pe scurt aspecte ale tradițiilor populare ale ocupațiilor și meșteșugurilor ce se practică cu precădere în aceste localități, dar și în general pe tot cuprinsul județului Arad și își propune să lămurească cititorul asupra prefacerilor și modificărilor care au avut loc de-a lungul timpului în aceste domenii de activitate.

Lucrarea conține la început, în introducere, o prezentare a câtorva aspecte geografice, ca fiind fondul pe care se desfășoară aceste fenomene.

Denumirea comunei Gurahonț provine dintr-un cuvânt unguresc “grohonț” care înseamnă intrare în depresiune.

Are în componența sa zece localități: Gurahonț - centru de comună, Hontișor, Bontăști, Mustăști, Iosaș, Feniș, Pescari, Valea Mare, Zimbru, Dulcele toate situându-se de-a lungul Crișului Alb, care pătrunde ca un golf înspre Bihor și inima Munților Apuseni, fiind învecinată la nord, est și sud de Munții Codru-Moma, Munții Bihor și Munții Zărandului.

Comuna este așezată tocmai la întrepătrunderea a trei mari unități de relief: munți, dealuri piemontane vestice și Câmpia Crișului Alb.

Rețeaua hidrografică este deasă, Crișul Alb având o mulțime de afluenți: Valea Zimbrului, Valea Deznei, Valea Mădrigeștiului, Valea Chisindiei. De-a lungul acestor râuri s-au format văi largi

unde se află înșirate așezările. Pe aceste văi sunt construite drumuri forestiere pe care se transportă masa lemnoasă a pădurilor¹⁾.

Teritoriul comunei se întinde pe o suprafață de 16.000 ha pământ, din care 2000 ha teren arabil, 3500 ha pășuni, 2600 ha păduri, 150 ha fânețe, 350 ha livezi, 9000 ha păduri în fondul statului²⁾.

Profilul predominant al funcțiilor economice este dat de agricultură pentru majoritatea comunelor. Unele au însă și o serie de activități neagricole dezvoltate (Gurahonț, Moneasa, Pecica, Sântana, Săvârșin, Bocsig etc.).

De asemenea Gurahonțul este una dintre așezările care se distinge printr-un număr mare de locuitori prin hinterlandul extins sau prin funcțiile economice având o influență directă asupra localităților apropiate fiind astfel centru de atracție locală. Este o așezare rurală cu un aspect edilitar care îl apropie de trăsăturile unui oraș³⁾.

Ocupațiile de bază ale locuitorilor de pe cuprinsul comunei sunt: agricultura, pășunatul, legumicultura, creșterea animalelor, pomicultura, viticultura etc.

În Gurahonț au existat: o fabrică de conserve și marmeladă (1975) care prelucra materia primă din zona Crișului Alb și în special fructele din zona Gurahonțului, o brutărie, zece mori, o balastieră, o carieră de piatră, o fabrică de ciment (1933) și un abator local (1924)⁴⁾.

O statistică din anul 1922 spune că la Gurahonț s-au stabilit la vremea aceea 33 de meșteșugari, majoritatea fiind pantofari, fierari, cojocari.

Meșteșugurile casnice fac parte din categoria ocupațiilor specializate: tâmplăritul, țesutul, dogăritul, olăritul, cojocăritul, (sumănăritul, șubăritul). Toate acestea sunt strâns legate de cele de bază și vin ca o completare, ca o altă sursă de venituri.

Se știe că pădurile prezintă în această zonă o bogăție care de-a lungul veacurilor a constituit o sursă importantă de venituri pentru populație. În 1948 a existat aici un centru de exploatare forestieră având puncte diferite de distribuție: la Crocna, Valea

Mare, Brusturi, Gura Văii, Rostoci, Honțisor, Iacobini, Secaş, Mădrigești, Mustești, Rădești, Zimbru. Se exploatau: fag, stejar, ulm, tei, paltin, cireș sălbatic, frasin, mesteacăn. La început centrul forestier Gurahonț s-a bazat pe exploatarea brută a fondului lemnos trecând la semiprelucrarea lui în scop industrial⁵⁾. Existau fabrici de cherestea care erau răspândite pe toată suprafața județului Arad: la Săvârșin, Sebiș, Bârzava, Hălmăgel, Birchiș, Târnăvița.

Prelucrarea lemnului a constituit o preocupare constantă a poporului român de-a lungul întregii sale istorii ca urmare a însemnătății pe care această materie a avut-o în principalele sfere de viață sau cultură. Lemnul s-a folosit în construcția caselor, a acareturilor din gospodărie, în confecționarea uneltelor de muncă necesare în toată gama ocupațiilor și meșteșugurilor tradiționale, a instrumentelor muzicale populare.

Categoriile meșteșugurilor care folosesc lemnul ca principală materie primă se mențin până în zilele noastre⁶⁾.

Arta practicării acestui meșteșug este cunoscută în această zonă sub diferite forme: tâmplăritul (comuna Gurahonț, sat Iacobini), dogăritul (comuna Brazii, sat Secaş) și confecționarea furcilor de lemn pentru strângerea și depozitarea fânului (comuna Vârfuri, sat Avram Iancu), fiind meșteri tâmplari, dogari, furcari. Sunt ocupații specializate care au același obiect al muncii, acestea deosebindu-se doar prin produsele finite care diferă.

Dogăria sau “ciubăritul” a fost un meșteșug răspândit pe teritoriul țării noastre (Transilvania, Moldova, sudul Olteniei, nordul județului Gorj). Dogarii executau o gamă largă de produse din lemn, lucrând mai cu seamă spre toamnă, pentru a face vase noi sau pentru a le repara pe cele vechi.

Unul dintre cei mai cunoscuți dogari din zonă, cu prestigiu în acest domeniu este Mocanu Aurel (62 ani, sat Secaş, com.Brazii) originar din Țara Moșilor, dogar din tată în fiu. Acesta confecționează: “doaje”, ciubăre, butoaie, vâni pentru carne, vâni pentru hrană la animale, vedre pentru fântâni, căzi pentru țuică și vin, butoiașe pentru murături, pentru uzul personal, dar și pentru a le vinde în târgurile ce se organizează săptămânal sau lunar în satele și

comunele din apropiere. Acesta a lucrat și în trecut tot ca dogar la Fabrica de conserve din Gurahonț demonstrând astfel că practică această meserie din 1974. Execută lucrul la pădure, de unde își procură și materia primă brută, direct de la sursă și pe care ulterior o prelucreează în gospodăria sa. Ca instrumente de lucru folosește “mizdreaua” - pentru cioplit, “jilăul” - pentru finisat, firez - pentru retezat, gardinar - pentru fixarea fundurilor de ciubăre, scaun de dogărie, cuțitoaie⁷⁾.

Comuna Gurahonț este renumită prin atelierele de tâmplărie și prin meșteri tâmplari ca : Emilian Florea (Iacobini), Florea Daniel (Mădrigești), Grigor Ioan (Mădrigești).

Emilian Florea (61 ani), a fost șef la secția tâmplărie Gurahonț, în prezent este pensionar și își continuă lucrul acasă. A învățat meseria “de pe la meșterii din comună”, după care a absolvit un curs în același domeniu la Arad. Execută: scaune, mese, lucruri de artizanat, mobilier făcute la comandă cu material cumpărat de la cei care vin cu carele cu lemne din Țara Moților, material preluat sub formă de scândură sau “palancă”. Piesele sale sunt de factură modernă, folosind o tehnică modernă apropiată de Kitch și utilizând ca instrumente de lucru mașina electrică de rindelat și abricul⁸⁾. Ca tehnică se remarcă: incizia, pirogravura, sculptura, iar ca motive decorative: geometrice, florale și antropomorfe.

Mobilierul modern produs de fabrică își face loc cu rapiditate în casele din mediul rural în timp ce mobilierul de factură tradițională se utilizează în arii din ce în ce mai restrânse⁹⁾.

În urma prefacerilor survenite în interiorul modern ca și în obiceiurile legate de întemeierea de noi familii, lăzile de zestre și-au pierdut și ele rolul important pe care l-au avut în trecut.

În general se lucrează o gamă variată de piese, meșterii tâmplari din localitatea Mădrigești executând uși, ferestre, garduri, butuci de roți, lavițe, bănci, mese, pari de gard etc.

Un alt meșteșug pe care locuitorii din zonă îl practică este confecționarea furcilor de lemn pentru strângerea și depozitarea fânului.

Cozma Gheorghe (sat Avram Iancu, comuna Vârfuri) execută

furci de fân, cozi de coasă, greble. Materia primă este brută, direct din pădure. Lemnul folosit este din esență frasin, alun sau cireș. În lipsa acestor esențe furcile se mai obțineau și din mestecăn, fag sau stejar. Posedând unelte adecvate acesta realizează furci nu numai pentru cerințele proprii ci și pentru cele ale consătenilor¹⁰).

Locuitorii acestor așezări cu terenuri puternic fragmentate, impropriei practicării lucrării pământului au îmbrățișat îndeletnicirea confecționării furcilor de lemn. Ei lucrează în vederea desfacerii produselor pe arii întinse¹¹).

Localitatea Avram Iancu a fost și este recunoscută ca un centru important de furcași. Încă din 1918 în satul Avram Iancu activau aproximativ 100 de furcași ce făceau furci toată iarna pentru a le vinde la târgurile din Abrud, Câmpeni, Albac, (jud.Alba), Gurahonț, Hălmagiu, Chișineu-Criș, Vânători, Găina (jud.Arad), Tinca, Tileagd, Sălard, Valea lui Mihai, Marghita, Suplacu de Barcău, Bratca, Oradea (jud.Bihor), Brad, Vața (jud.Hunedoara), Zămani (jud.Sălaj)¹²).

Beneficiind de o măiestrie sporită, de ustensilele necesare confecționării unor obiecte calitativ superioare, aceștia s-au adaptat continuu la imperativele pieței de desfacere. Se lucrează în general furci de 2 metri lungime. Furcașii din Avram Iancu mergeau și merg și acum la târgul din Câmpeni (jud. Alba) cu furci de 2,20m lungime la cererea cumpărătorilor. Pentru creșterea randamentului muncii, meseriașii lucrează în asociații de 2-3 oameni, fiecare executând operația la care se pricepe mai mult. Un meseriaș priceput execută aproximativ 2-3 furci pe zi. Uneltele de lucru folosite sunt: mezdreaua - unealtă de netezit, jug - unealtă pentru fixarea coarnelor furcii, afumători - cuptoare special amenajate pentru afumarea furcilor pentru a fi mai durabile, cazane, vase de fiert, călcătoare - unealtă de forma și dimensiunea scaunului de mezdrelit, unde se uniformiza curbura coarnelor furcii. Deci, după cum se observă se poate spune că acest centru este încă activ.

O altă îndeletnicire, un alt meșteșug care este de astă dată preferat de femei este țesutul și cusutul.

O masă largă a femeilor române a constituit pe parcursul veacurilor și mileniilor o forță creatoare inepuizabilă ce a asigurat

continuitatea și unitatea culturii și artei populare românești până și în epoca contemporană¹³⁾.

Arta țesutului și cusutului este încă cunoscută, dar nu și practică de toate femeile din mediul rural. În trecut un număr impresionant de femei au fost antrenate în practicarea acestui meșteșug artistic în cadrul cooperărilor meșteșugărești care funcționau. Aceste femei continuă să coasă și să țesă și astăzi din rațiuni economice urmând ca produsele lor finite să se vândă în piețe și târguri care se organizează săptămânal sau lunar. De cele mai multe ori aceste femei țes și cos pentru propria lor familie.

Prefacerile care au loc în cultura populară și în interiorul locuinței moderne se răsfrâng nemijlocit și în domeniul textilelor¹⁴⁾.

Acum se observă tendința de adaptare a mai multor piese textile în tradiția locală la necesitățile interiorului modern. De asemenea se observă și un fenomen de renunțare treptată a unora dintre ele, nemaifiind nici funcționale, nici decorative din cerința de a fi în pas cu moda. Această artă este slab reprezentată în zona cercetată. Aici femeile se ocupă de țesăturile de interior cum ar fi: "șterguri" - ștergere, "mășărițe" - fețe de masă, "lipigee" - lepedee, covoare de perete numite "cergi" și saci de cânepă, mai ales în sezonul rece. Dată fiind funcția lor artistică și multiplele posibilități de utilizare, aceste obiecte se confecționează și astăzi în cantități mari atât pentru uzul gospodăriei cât și pentru vânzare.

Renumită în acest meșteșug este Morar Elena (59 ani) din satul Iacobini, comuna Gurahont, care a învățat meșteșugul de la mama sa. Aceasta lucrează și "pentru femeile din sat". Elena Morar își procură materia primă din producția proprie și din târguri¹⁵⁾.

Olăritul, meșteșug cu tradiție multimilenară pe teritoriul patriei noastre continuă să fie practicat în numeroase centre. Bogata tradiție a confecționării ceramicii populare a fost înfățișată într-un număr mare de lucrări, studii și articole. În țara noastră există multe centre de ceramică renumite pe care deja le știm. De altfel, după cum bine se știe, și în Arad au existat două centre renumite de ceramică, Bârsa și Hălmăgel și doi meșteri olari renumiți Teodor Faur și

respectiv Aurel Golea. În aceste centre s-au lucrat piese de ceramică artistică dar și ceramică cu caracter utilitar¹⁶⁾.

În creația contemporană a olarilor întâlnim atât trăsături tradiționale de autenticitate și originalitate cât și înnoiri, îmbogățiri în ornamentică, cromatică sau chiar în forma vaselor¹⁷⁾.

Ceramica de Bârsa, ceramica lui Teodor Faur (1904-1972) de pe valea Crișului Alb, se distinge prin linia elegantă a vaselor pe care le confecționa și mai ales prin sobrietatea ornamentelor. Teodor Faur a lucrat numai vase de lut nesmălțuite. Atunci când Teodor Faur învăța meseria de la tatăl său, în satul natal practicau olăritul aproape 60 de olari, Bârsa fiind un important centru de ceramică.

Teodor Faur a făurit oale mari utilizate pentru păstrarea alimentelor, oale de sarmale, oale de lapte, "cănți" - căni de apă, "oluri" - ulcioare de diferite mărimi, "blide" - farfurii adânci. Decorul geometric era realizat cu pensula și cu pieptenele, prin trasarea mai multor linii albe și negre cu lățimi diferite. Aria de desfacere era cea tradițională: târgurile din Buteni, Dieci, Gurahonț, Ineu, Sebiș. Meșteșugul a fost preluat pe parsurs de către fiul acestuia, Teodor, care a participat de-a lungul timpului la o serie de expoziții.

În prezent aceste centre și-au pierdut din importanța pe care au avut-o. Cei care mai lucrează aici sunt simpli amatori.

Meșteșugul confecționării pieselor din piele își menține însemnătatea și rolul avut în tradiția populației locale, aici în zona Aradului, în localitățile Bârsa, Buteni și Secaș. Localitatea Buteni este unul dintre cele mai renumite centre de cojocărit, șubărit și sumănărit din zonă. Încă din 1948 a existat în întregul județ o industrie de pielărie, blănărie și încălțăminte. Amintim aici confecționarea cojoacelor (cojocul butinlesc) cu motive bănățene ce se executa la Buteni. Însemnătatea acestui meșteșug se diminuează din ce în ce mai mult în ultima vreme.

Începuturile acestui fenomen au fost semnalate acum un sfert de veac în așa-numitele sate specializate de sumănari din Bihor¹⁸⁾.

Astăzi pe baza datelor de teren obținute observăm că fenomenul s-a generalizat și în alte zone etnografice în care până nu demult

exista o puternică tradiție a sumănăritului cum este de exemplu zona Rădăuților.

În satele Bucovinene nu se mai lucrează sumane de aproximativ un deceniu pentru că populația de la sate a încetat să le mai poarte¹⁹⁾.

Sunt sate din zona Aradului, unde mai există și astăzi sumănari renumiți, dar aceștia nu mai lucrează sau se lucrează într-o măsură foarte mică deoarece cererea nu mai este atât de mare. Alte localități din județul Arad unde se practică cojocăritul, sumănăritul și șubăritul sunt: Lipova, Săvârșin, Poeni, Seleuș, Șiria, Vărădia de Mureș, Lupești, Căprioara, Baia. Aria de desfășurare a meșteșugarilor din Buteni cuprinde întreaga zonă a Aradului prin intermediul târgurilor și piețelor.

Aceasta este situația în domeniul prelucrării pieilor și confecționării pieselor din piele, altădată larg răspândită în regiuni cum sunt cea a Bihorului și a Aradului.

Cercetările de teren ne permit să apreciem că în zilele noastre în mai multe zone etnografice, microzone sau sate au început să se creeze obiecte care servesc doar satisfacerii necesităților propriei familii și gospodării, obiecte a căror valoare artistică ne dau dreptul să le definim creații de artă populară contemporană.

Transformările socio-economice rapide care au avut loc de-a lungul timpului au modificat comportamentul omului din mediul rural, de aceea multe din tradițiile populare sau diminuat, iar altele sunt pe cale de a se pierde. Omul de la țară a apelat la meșteșuguri și la alte ocupații auxiliare pentru a-și completa sursa de venituri.

Noul și dorința de a ține pasul cu moda au năvălit în intimitatea acestuia modificându-i gândirea, comportamentul și ideile, acest lucru reflectându-se în tot ceea ce îl înconjoară. O mare parte din piesele de artă populară care se confecționau, astăzi nu se mai produc; centrele care activau odinioară, astăzi nu mai există și de asemenea mulți dintre creatorii populari renumiți, acum au apus, alții nenăscându-se încă.

Arta populară românească - atât de viguros reprezentată în oricare aspect al existenței a fost expresia nevoii vitale de frumos,

a voinței de a fi, a bucuriei de-a trăi, a științei de a dăinui, a optimismului realist ce caracterizează românii²⁰⁾.

NOTE

¹ Draî T. Radu, *Monografia comunei Gurahonț*, 1975

² vezi *Statistica Primăriei Gurahonț* din anul 1992

³ Valeria Velcea, Ion Velcea, Octavian Mândruț, *Județul Arad. Județele patriei*, editura Academiei R.S.R., p.87-88

⁴ Draî T. Radu, *Monografia comunei Gurahonț*, 1975

⁵ Draî T. Radu, *Monografia comunei Gurahonț*, 1975

⁶ Ion Vlăduțiu, *Creatori populari contemporani din România*, Editura Sport-Turism, București, 1981, p.76-78

⁷ Inf. Mocanu Aurel, 62 ani, satul Secaș, comuna Brazii, județul Arad.

⁸ Inf. Emilian Florea, 61 ani, satul Iacobini, comuna Gurahonț, județul Arad.

⁹ Ion Vlăduțiu, op.cit., p.79

¹⁰ Inf. Cosma Gheorghe satul Avram Iancu, comuna Vârfuri, județul Arad.

¹¹ Gheorghe Iordache, *Ocupații Tradiționale pe teritoriul României*, vol.IV, Editura Scrisul Românesc, Craiova, p.247. Gheorghe Manea, *Centrul de furcași din Avram Iancu*, în "Ziridava" vol.XII, 1980, p.663

¹² Gheorghe Manea, op.cit.

¹³ Ion Vlăduțiu, op.cit., p.84

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Inf. Morar Elena, 59 ani, satul Iacobini, comuna Gurahonț, județul Arad.

¹⁶ Ion Vlăduțiu, op.cit., p.98

¹⁷ Ibidem

¹⁸ Tancred Bănățeanu, *Sârbești - sat de sumănari din regiunea Crișana* în A.M.E.T. pe anii 1959-1961, Cluj, 1963

¹⁹ Ion Vlăduțiu, op.cit., p.96

²⁰ Gheorghe Iordache, *Ocupații Tradiționale pe teritoriul României. Studiu etnologic*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1966, vol.IV, p.411

SUMMARY

Occupations and Trades in the Zărand Region

The present paper deals with various aspects of folk traditions in the occupations and trades practised in region of the Zărand Mountains. The author tries to find out about changes that took place along the years in the area of these activities.